

Archeologisch bureauonderzoek aan de Uitdammer Dorpsstraat 29 te Uitdam
Gemeente Waterland

Argo 139

ARCHEOLOGENBUREAU
ARGO

Archeologisch bureauonderzoek aan de Uitdammer Dorpsstraat 29 te Uitdam

Opdrachtgever:	Dhr. Loren Kruseman
Bevoegd gezag:	Gemeente Waterland
Gemeente:	Waterland
Plaats:	Uitdam
Toponiem:	Uitdammer Dorpsstraat 29
Onderzoeksmeldingsnr.:	4562660100
Coördinaten:	133.435/492.391 (NW) 133.427/492.385 (W) 133.448/492.372 (ZO) 133.452/492.379 (O)
Veldteam:	n.v.t.
Titel:	Archeologisch bureauonderzoek aan de Uitdammer Dorpsstraat 29 te Uitdam
Rapportnr.:	Argo 139
Auteur(s):	L. Kleij
Illustraties:	L. Kleij (tenzij anders vermeld)
Fotografie:	L. Kleij (tenzij anders vermeld)
Opmaak:	L. Kleij
Dataverwerking:	L. Kleij
Datum uitgave:	September 2017
Versienummer:	02
Autorisatie:	A. Médard (Archeologenbureau Argo)
ISSN:	1879-7091

Eventuele vragen over dit rapport kunnen aan de auteur worden gesteld via onderstaand mailadres: info@archeologenbureauargo.nl

Disclaimer:

Archeologenbureau Argo en de samensteller(s) van dit rapport kunnen niet aansprakelijk worden gesteld voor eventuele schade (direct of indirect danwel gevolgschade) voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Archeologenbureau Argo betracht de grootste zorgvuldigheid bij het uitvoeren van al haar onderzoeken. De aard van archeologisch onderzoek en in het bijzonder de steekproefsgewijze benadering die inherent is aan archeologisch vooronderzoek maakt het echter onmogelijk garanties te geven ten aanzien van de resultaten van dergelijk onderzoek.

© Archeologenbureau Argo

Archeologenbureau Argo
Oud-Zaenden 2B
1506PE
Zaandam

075-6314418
info@archeologenbureauargo.nl
www.archeologenbureauargo.nl

Inhoudsopgave

1.	Inleiding.....	4
2.	Bureauonderzoek.....	5
2.1	Doelstelling en methode.....	5
2.2	Beleid.....	5
2.2.1	Landelijk beleid.....	5
2.2.2	Provinciaal beleid.....	5
2.2.3	Gemeentelijk beleid.....	6
2.2.4	Status plangebied.....	6
2.3	Geo(morfo)logie.....	6
2.4	Bewoningsgeschiedenis.....	6
2.5	Historische kaarten.....	7
2.6	Bekende archeologische waarden.....	10
2.6.1	AMK-monumenten.....	10
2.6.2	Onderzoeken.....	10
2.6.3	Waarnemingen en vondstmeldingen.....	11
2.7	Verwachtingsmodel.....	11
3.	Samenvatting en advies.....	12
4.	Literatuur.....	13

Bijlagen

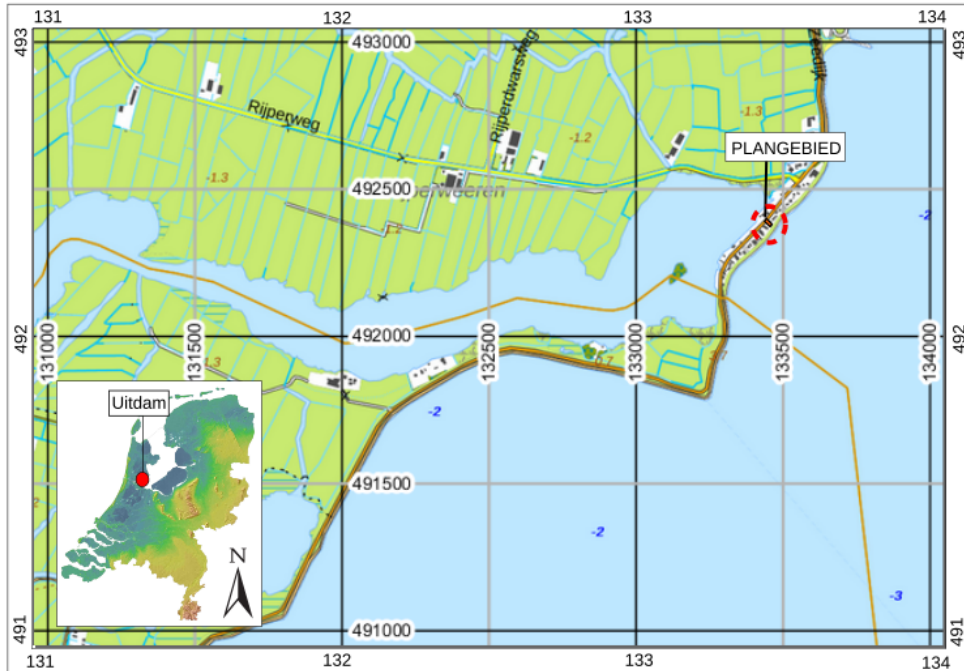
1. Stappenplan Archeologie
2. Tabel archeologische en geologische perioden
3. Afkortingenlijst
4. Monumenten op Archis
5. Onderzoeken op Archis

Archeologisch bureauonderzoek aan de Uitdammer Dorpsstraat 29 te Uitdam

1. Inleiding

In dit rapport worden de resultaten weergegeven van een door Archeologenbureau Argo uitgevoerd archeologisch bureauonderzoek. Het onderzochte plangebied is gelegen aan de Uitdammer Dorpsstraat 29 te Uitdam in de gemeente Waterland (afbeelding 1). De huidige bebouwing bestaat uit een huis gelegen aan de noordoostelijke grens van het plangebied. Het gebouw zal worden gesloopt om plaats te maken voor nieuwbouw (afbeelding 2). De oppervlakte van het plangebied bedraagt ca. 228 m². Onder de nieuwe woning zal een kelder van ca. 2,6 m diep worden aangelegd. Hierdoor zal een deel van het plangebied ontgraven worden tot zeker 2,7 m onder het huidige maaiveld.

Afbeelding 1. Het plangebied (rood ingevuld) op een uitsnede van de moderne topografische kaart.

Afbeelding 2. Bouwkundig plan, de huidige situatie is links weergegeven, rechts is het plan voor de toekomstige situatie te zien. (door de opdrachtgever geleverd ontwerp van Rolf Botman, 07-08-2017).

2. Bureauonderzoek

2.1 Doelstelling en methode

De eerste fase van archeologisch vooronderzoek bestaat uit een bureauonderzoek (bijlage 1). Een bureauonderzoek kan worden omschreven als een inventarisatie van bekende of te verwachten archeologische waarden op het schaalniveau van het individuele plangebied. Het doel van een bureauonderzoek is het verwerven van informatie aan de hand van bestaande bronnen over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen een omschreven gebied. Het resultaat is een standaardrapport met een gespecificeerde archeologische verwachting op basis waarvan een beslissing genomen kan worden ten aanzien van (eventueel) vervolgonderzoek. Het rapport bevat, waar mogelijk, gegevens over aan- of afwezigheid, aard, omvang, ouderdom, gaafheid, conservering en (relatieve) kwaliteit van archeologische waarden, ondergrondse bouwhistorische waarden en aardwetenschappelijke eigenschappen. Afhankelijk van de omvang van de toekomstige (planologische) ingreep en werkzaamheden (de aanleiding tot het bureauonderzoek) zullen aanvullende gegevens moeten worden verzameld. Archeologenbureau Argo maakt voor haar bureauonderzoeken gebruik van bodemkundige, geomorfologische, geologische, topografische en historische kaarten. Conform de verplichtingen in de vigerende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 4.0) worden tevens de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en ARCHIS (archeologische databank van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed) geraadpleegd. Indien beschikbaar en relevant bij een bureauonderzoek, worden ook bouw- en constructietekeningen van te slopen of te wijzigen (historische) bouwwerken, gegevens van milieukundig bodemonderzoek, lucht- en satellietfoto's en het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) geraadpleegd. Ook archiefonderzoek kan deel uitmaken van een bureauonderzoek. Hierbij moet men niet alleen denken aan onderzoek in historische archieven, ook bouwhistorische gegevens (KICH, sinds begin 2013 overgegaan in AtlasLeefomgeving) en de collectie van archeologische depots kunnen relevant zijn bij bureauonderzoek. Zo mogelijk en indien relevant wordt contact opgenomen met lokale historici, archeologisch regiospecialisten en (amateur)archeologen. De tijdens onderhavig onderzoek geraadpleegde bronnen worden, indien deze relevante informatie hebben opgeleverd, in de komende (sub)hoofdstukken behandeld.

2.2 Beleid

2.2.1 Landelijk beleid

-Verdrag van Malta

Het is in Nederland verplicht om bij ruimtelijke besluitvorming de archeologische belangen mee te wegen. In 1992 is in Valletta het Verdrag van Malta ondertekend door Nederland. De belangrijkste uitgangspunten van het Verdrag van Malta zijn het streven naar behoud in de bodem (behoud in situ), het vroegtijdig betrekken van archeologie in ruimtelijke ordeningsprocessen en tenslotte, wanneer behoud in situ niet mogelijk is, het "de verstoorder betaalt" principe. Na het ondertekenen van dit verdrag werd, in afwachting van de implementatie in de Nederlandse wetgeving, steeds vaker al "in de geest van Malta" gehandeld.

-De Erfgoedwet (1 juli 2016) en Omgevingswet (verwacht 2019/2020)

In deze wetten is de implementatie van het Verdrag van Malta inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed in de Nederlandse wetgeving opgenomen (deze wetten gelden als opvolgers van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (WAMZ) en de Wet Ruimtelijke Ordening (WRO)). Dit geldt voor iedereen die bodemingrepen gaat (laten) uitvoeren: zowel particulieren als bedrijven, projectontwikkelaars en (lokale) overheden.

2.2.2 Provinciaal beleid

"Het archeologiebeleid van de provincie Noord-Holland richt zich op het leesbaar houden van de ontstaansgeschiedenis van de provincie. De provincie is voorstander van het bewaren van het erfgoed in de bodem (in situ). Om het behoud in de bodem van zoveel mogelijk archeologische waarden te waarborgen, zal de provincie in zowel haar eigen ruimtelijke plannen als in de plannen die zij toetst het behoud als afwegingscriterium mee laten wegen. De meeste archeologische vindplaatsen zijn onbekend, omdat ze onder het maaiveld verborgen liggen. Om te voorkomen dat de waardevolle informatie verloren gaat, moeten deze overblijfselen zo vroeg mogelijk in de planontwikkeling door een archeologisch vooronderzoek worden gelokaliseerd en gewaardeerd. Bij toetsing wordt nagegaan of bij de planvorming voldoende archeologisch vooronderzoek is verricht op basis waarvan een afgewogen besluit kan worden genomen. Wanneer behoud niet mogelijk is, wordt allereerst vastgesteld of de aantasting onvermijdelijk wordt geacht. Er moet een zwaarwegend maatschappelijk belang in het geding zijn, wil de aantasting als onvermijdelijk worden aangemerkt. Ook moet worden vastgesteld dat er redelijkerwijs geen alternatieve oplossingen voorhanden zijn. Indien de aantasting onvermijdelijk is dient de informatie van het bodemarchief te worden veiliggesteld door middel van een wetenschappelijk verantwoord onderzoek, uitgevoerd volgens algemeen geldende normen/richtlijnen KNA" (bron: provincie Noord-Holland). Ook beschikt de provincie Noord-Holland over de digitale Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie. Deze kaart geeft in verschillende kaartlagen informatie over landschapstypen, aardkundige waarden, cultuurhistorische objecten, archeologische verwachtingen en structuurdragers als molens, militaire structuren en historische dijken. De informatiekaart is een geografische uitwerking van de Leidraad landschap en Cultuurhistorie en een herziening van de Cultuurhistorische Waardenkaart en is te raadplegen op <http://maps.noord-holland.nl/extern/gisviewers/ilc/>.

2.2.3 Gemeentelijk beleid

Sinds de invoering en implementatie van de hernieuwde Monumentenwet, de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (WAMZ) en de Wet Ruimtelijke Ordening (WRO) in 2007 is het archeologisch beleid bij de gemeenten komen te liggen, waarbij zij archeologische waarden volwaardig dienen te laten meewegen in de ruimtelijke planvorming.

De gemeente Waterland heeft het bevoegd gezag over het plangebied en kan in een vroeg stadium ruimtelijke ontwikkelingen sturen als ergens archeologische waarden bestaan of vermoed worden. Dit is in overeenstemming met het beleid van het Rijk. Een beleidskaart en de bijbehorende toelichting zijn in 2011 opgesteld. Hierbij is het bodemarchief geïnventariseerd en beschreven en is het beleid bepaald.

2.2.4 Status plangebied

-Op de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) is aan het onderhavige gebied een lage trefkans toegewezen.

-Uit de paleogeografische kaarten op de Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie van de provincie Noord-Holland blijkt dat voor het plangebied een theoretische verwachting bestaat op het aantreffen van archeologische resten uit het Vroege Neolithicum (3850 – 2750 v. Chr.), de Late IJzertijd (250 – 12 v. Chr.), de Romeinse tijd (12 v. Chr – 500 na Chr.), de Late Middeleeuwen (1500 – 1850 na Chr.) en de Nieuwe Tijd. (1500 – 1850 na Chr.).

-Uit de beleidskaart van de gemeente Waterland blijkt dat het plangebied binnen een categorie valt waar archeologisch onderzoek wordt vereist bij plannen groter dan 100 m² en dieper dan 35 cm. Aangezien de voorgenomen ontwikkeling deze grens overschrijdt is een archeologisch onderzoek verplicht.

2.3 Geo(morfo)logie

Bij het opstellen van een archeologische verwachting wordt veelvuldig gebruik gemaakt van de relatie die bestaat tussen de situering van de archeologische vindplaatsen en het landschap, of zelfs specifieke landschapselementen. Deze relatie (locatiekeuzefactoren) verschilt per archeologische periode en per complextype.

In het Pleistoceen (ca. 3 miljoen jaar geleden tot ca. 10.000 jaar geleden) zijn zandlagen afgezet van honderden meters dikte. Deze liggen nu in de regio vanaf ca. 30 meter onder maaiveldniveau. Het landschap van Waterland, waar het hier onderzochte plangebied toe behoort, is echter grotendeels ontstaan in de daarop volgende periode, het Holoceen, van ca. 10.000 jaar geleden tot nu. Na het einde van de laatste IJstijd, het Weichselien, werd het klimaat steeds warmer. Hierdoor begonnen de ijskappen te smelten, met een snelle stijging van de zeespiegel als gevolg en een sterke kusterosie. Door de stijging van de zeespiegel steeg ook het niveau van het grondwater, waardoor achter de strandwallen 'wetlands' met moerassen en zoetwatermeren ontstonden waarin riet- en zeggeveen ging groeien (de Nieuwkoop formatie). Omdat de zee in perioden van hoog water landinwaarts doordrong werden ook kleilagen afgezet. Ongeveer 5500 jaar geleden nam de invloed van de zee steeds meer af en groeide het hoogveen onbelemmerd. De eerste bewoningsgolf van het ten westen van Waterland gelegen veengebied de Zaanstreek (het westelijke deel daarvan) vond plaats in de IJzertijd en de Romeinse Tijd. Vooralsnog zijn in het oostelijke deel van de Zaanstreek en in Waterland echter geen aanwijzingen aangetroffen voor bewoning uit deze periode. Tussen ca. 300 en 1000 na Chr. was het gebied weer natter. Hierop volgde de middeleeuwse ontginning van het gebied, waarbij niet meer de natuurlijke geologische processen maar de mens de meest invloedrijke factor op het landschap werd. De ontginningsas is beeldbepalend voor de veenontginningsnederzettingen, met hun typerende langgerekte vorm.

Het plangebied, gelegen op de dijkring rondom Waterland, maakt deel uit van archeoregio 12, het Hollands veen- en kleigebied. Op de geomorfologische kaart is het plangebied gekarteerd als "Lage Dijk" (code D1). De bodemkaart omschrijft het terrein waarop het plangebied is gelegen als "Dijk".

2.4 Bewoningsgeschiedenis

Op grond van de geo(morfo)logische gesteldheid van het onderhavige plangebied bestaat er een kans op het aantreffen van archeologische resten daterend uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd. Oudere bewoning van het gebied is vrij onwaarschijnlijk, aangezien Waterland voor de laatmiddeleeuwse ontginning een nauwelijks begaanbaar hoogveenmoeras was. Het is in theorie wel mogelijk dat in de diepere ondergrond onder het veen afzettingen liggen die in het Vroege Neolithicum bewoonbaar waren; de kans op het aantreffen van archeologische resten uit deze periode is echter gering.

Hoewel dit zeer moeilijk archeologisch is aan te tonen is het plausibel dat men het gebied al vóór de ontginningen geregeld betrad, onder meer om te jagen en te vissen. Het moeras moet daar, door de rijkdom aan wild en vis, zeer geschikt voor zijn geweest. Ook is het mogelijk dat, zoals van de Zaanstreek bekend is, boeren al enkele eeuwen voor de ontginningen 's zomers door het (relatief drogere en daarom beter begaanbare) moeras trokken om hun vee te laten grazen. Als dit inderdaad ook in Waterland het geval was zullen deze rondtrekkende boeren zodoende belangrijke kennis over de veengebieden en de toegankelijkheid daarvan hebben vergaard. Waterland is in de Late Middeleeuwen ontgonnen, vermoedelijk tussen de late 10e en de 12e eeuw. Door de toegenomen bevolkingsdruk in de reeds bewoonde delen van Noord-Holland zagen boeren zich genoodzaakt nieuwe grond te ontginnen. De boerenkolonisten trokken het Zaanse en het Waterlandse veenmoeras binnen en ontwaterden het gebied. Dit leidde tot het ontstaan van het 'slagenlandschap': er werden lange, evenwijdige sloten gegraven waar het water uit het veen kon stromen met, haaks erop, kleinere dwarsloten. De gegraven sloten waterden af op de dichtstbijzijnde natuurlijke riviertjes. Op het ontgonnen land vestigden de boeren hun boerderijen en verbouwden zij hun gewassen. De ontgonnen delen werden van het onontgonnen hoogveenmoeras gescheiden door brede sloten, de 'gouw' of 'wetering'. Er werden dijken aangelegd om het ontgonnen deel te beschermen tegen overstromingen vanuit deze brede sloten. Keerzijde van de ontginning was dat het

Archeologisch bureauonderzoek aan de Uitdammer Dorpsstraat 29 in Uitdam

veen door de ontwatering inklonk waardoor de bodem fors daalde en het land weer natter werd. Ook bleef de zeespiegel nog stijgen, tot enkele centimeters per jaar. De grond raakte weer ongeschikt voor het verbouwen van graan en werd voortaan gebruikt om het vee te laten grazen. Men ging achter de gouw een nieuw stuk land ontginnen waar opnieuw boerderijen werden gebouwd en akkers werden aangelegd, weer met een dijk en een gouw of wetering erachter, totdat dit gedeelte weer te nat werd en er opnieuw een stuk moeras moest worden ontgonnen. Aan het einde van de 12e eeuw was het land in de hele streek zodanig laag komen te liggen dat men genoodzaakt was meer dijken te bouwen tegen het oprukkende water. Bovendien vonden naast de voor de landbouw schadelijke zoetwateroverstromingen uit de sloten ook steeds meer nog schadelijkere brak- en zoutwateroverstromingen plaats; niet alleen werd de Zuiderzee (de vroegere "Almaere") steeds groter, deze werd ook steeds zouter (Bos, 1988). De aanleg van dijken en dammen werd grootschaliger aangepakt. In 1288 viel het gebied definitief onder het gezag van de Graaf van Holland, hierdoor wordt het dijkonderhoud meer centraal georganiseerd en inmiddels was er ook sprake van een gesloten dijkkring rondom Waterland (het plangebied is gelegen op deze dijkkring). Tegelijkertijd verschoof de bewoning. De boerderijen lagen niet meer verspreid over het land maar concentreerden zich vanaf die tijd in voor veengebieden kenmerkende langgerekte bewoningslinten, op de in onbruik geraakte oude dijken aan de gouwen of weteringen van de eerste ontginningsfase. De afwatering verliep, door de verdergaande bodemdaling, steeds moeizamer. De hele Zaanstreek en Waterland raakten ongeschikt voor akkerbouw. Om de polders enigszins droog te houden voor gebruik als weiland zag men zich genoodzaakt windwatermolens te plaatsen die het water omhoog konden malen en uitslaan. Bij gebrek aan andere bronnen van inkomsten gingen steeds meer Zaankanters en Waterlanders in de opbloeiende scheepvaart en aanverwante ambachten en handel werken. "Waterland had al een lange zeevarende traditie; de kennis die hiervoor nodig was werd wat de scheepvaart betreft mede in stand gehouden door het bevissen van de Zuiderzee, waar het aan grenst. Deze Zuiderzee vormde daarnaast een belangrijke vaarroute van de zee naar Amsterdam. Bovendien ligt Waterland vlak bij die stad, die een steeds belangrijker handelscentrum werd" (Bos, 1988). Terwijl de Zaanstreek zich tussen de 16e en 18e eeuw ontwikkelde tot het eerste grote industriegebied wereldwijd is deze welvaart aan de Waterlandse dorpen voorbij gegaan. Vanaf het einde van de 16e eeuw kwamen grote moeilijkheden, als gevolg van de Spaanse bezetting. De dorpen werden geplunderd en platgebrand. Ook de Waterlandse scheepvaart was het slachtoffer van vele plunderingen, brandstichting en inbeslagname van schepen (Bos, 1988). Geleidelijk aan vond weer een verschuiving plaats naar agrarische activiteiten in de vorm van veeteelt. De stad Amsterdam vormde een goede afzetmarkt voor de Waterlandse landbouwproducten als zuivel.

Het plangebied zelf bevindt zich binnen de historische dorpskern van Uitdam, een dorp gelegen langs de Waterlandse Zeedijk ter hoogte van het Uitdammer Die. De Uitdammer Die is afgedamd in de 12e eeuw en de eerste vermelding van het dorp Uitdam (toen Utdam) dateert uit 1342. Veel Uitdammers haalden in het verleden hun inkomsten uit het slepen van koopvaardijsschepen over het Pampus naar de haven van Amsterdam. Dit hield op met de komst van het Noordhollandskanaal in de 19e eeuw.

2.5 Historische kaarten

Er zijn verschillende historische kaarten aan de hand waarvan de latere ontwikkeling van het gebied kan worden geïllustreerd. Historische kaarten zijn echter niet altijd even betrouwbaar. Deze zijn vaak een sterk vereenvoudigde weergave van de werkelijkheid. Lang niet alle huizen en gehuchten werden weergegeven; vaak volstond men met een schetsmatige weergave van de belangrijkste steden en dorpen waarbij enkel de belangrijkste gebouwen werden geschetst (kerken, kastelen, etc.) en wat bebouwing. Soms staat enkel de naam van een gehucht vermeld, zonder dat er bebouwing wordt weergegeven. Bovendien laat de schaal naar de huidige maatstaven vaak te wensen over. Een nieuwe kaart betekent overigens lang niet altijd dat de kaartenmaker werkelijk de situatie in zijn tijd heeft weergegeven. Niet zelden werden nieuwe kaarten op basis van (veel) oudere exemplaren van andere kaartenmakers vervaardigd.

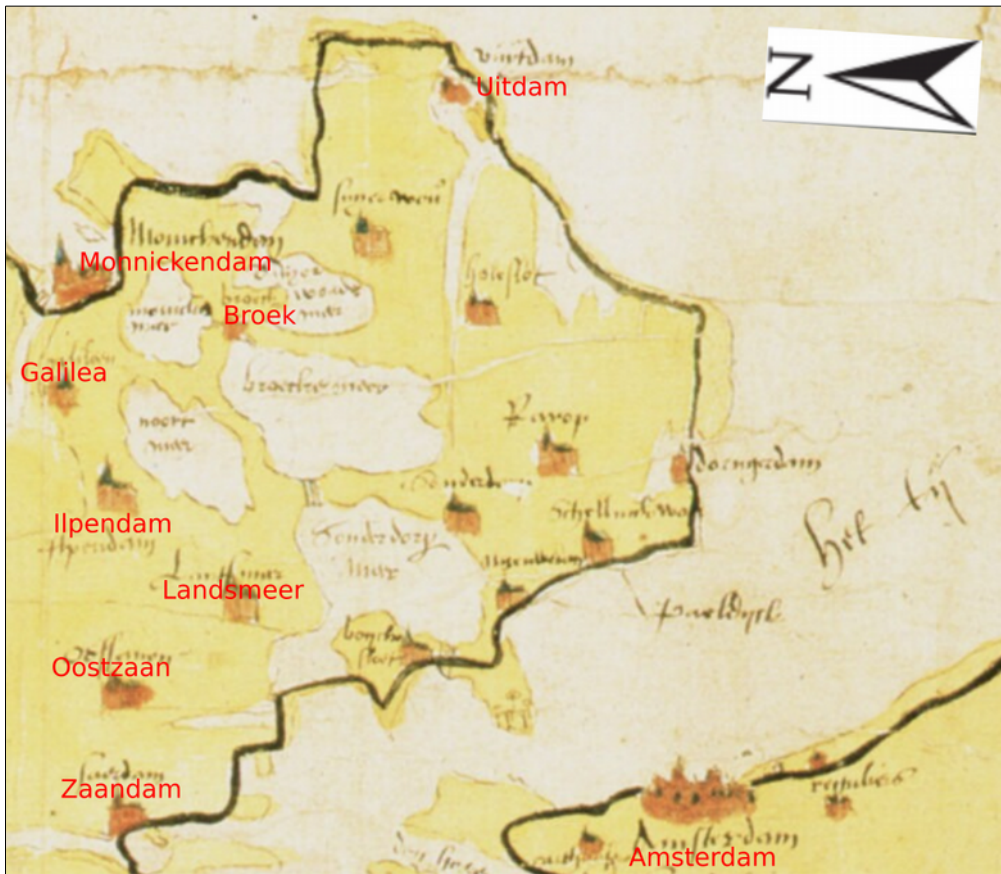
De eerste beschikbare kaart (afbeelding 3), Waeterland, dateert uit ca. 1530 en geeft een algemene indruk van de regio. De naam Monnickendam is duidelijk zichtbaar, net als de omringende dorpen (waaronder Broek), waarbij Monnickendam gezien de weergegeven grootte duidelijk als belangrijker werd gezien. Het klooster Galilea Minor wordt eveneens genoemd. Ook worden de belangrijkste waterlopen weergegeven.

De kaart van Jan van Jagen uit 1778 (naar Joost Jansz. Beeldsnijder uit 1575) (afbeelding 4) is wat betreft de bebouwing vergelijkbaar met de voorgaande kaart en geeft een algemene indruk van het gebied. De dorpen zijn sterk vereenvoudigd weergegeven en worden bij naam genoemd. Er wordt per dorp een belangrijk gebouw geschetst en een cluster huizen. De grootte van het cluster varieert naargelang de grootte en/of het belang van het dorp. De wegen, dijken, meren en rivieren zijn getekend en de strokenverkaveling is globaal ingeschetst. Uitdam wordt op deze kaart aangegeven als 'Widam'. Op de kaart van van Berckenrode (afbeelding 5) is de situatie in ca. 1690 te zien. Het is de eerste kaart van het gebied waarop (enigszins) gedetailleerde bebouwing te zien is. De huizen zijn duidelijk te zien op de dijk bij Uitdam, waar ook het plangebied gelegen is.

Op de kadastrale minuutkaarten uit 1811-1832 (afbeelding 6) wordt de bebouwing nauwkeuriger weergegeven. Deze kaarten zijn, hoewel zeker niet altijd feilloos, in de regel vrij betrouwbaar. Aanwezige bebouwing wordt in principe altijd weergegeven, al is de exacte locatie binnen een perceel niet altijd even nauwkeurig. Het plangebied grofweg binnen perceel 361. Het is duidelijk te zien dat dit perceel bebouwd was, evenals de aangrenzende percelen 362 en 359. In de bijbehorende tabel der grondeigenaren kan aanvullende informatie over de eigenaren en het grondgebruik worden opgezocht. Uit de tabel blijkt dat de eigenaar van perceel 361 Pieter heette (de achternaam is onleesbaar), zijn beroep wordt in de tabel omschreven als werkman. Verder blijkt er uit de tabel dat het perceel in gebruik was als huis en erf.

Archeologisch bureauonderzoek aan de Uitdammer Dorpsstraat 29 te Uitdam

Afbeelding 3. Detail van de kaart 'Waeterland' uit ca. 1530 (auteur onbekend).

Afbeelding 4. Uitsnede van de kaart van Jan van Jagen (naar Beeldsnijder uit 1575).

Archeologisch bureauonderzoek aan de Uitdammer Dorpsstraat 29 in Uitdam

Afbeelding 5. Uitsnede van de kaart van het Rijnland en Amstelland uit ca. 1690 (door Balthasar Florisz van Berckenrode).

Afbeelding 6. Uitsnede van de kadastrale minuutkaart uit 1811-1832 (Broek in Waterland, Noord-Holland, sectie E, blad 03). De ligging van het plangebied is, bij benadering, rood omcirkeld.

2.6 Bekende archeologische waarden

Archis is nagelopen op bekende archeologische waarden en eerder uitgevoerde onderzoeken. Alle relevante informatie over monumenten (bijlage 4), onderzoeken (bijlage 5) en waarnemingen binnen een straal van ca. 1 km om het onderzoeksterrein is geraadpleegd.

2.6.1 AMK-monumenten

Binnen een straal van ca. 1 km om het plangebied bevindt zich een relatief hoog aantal AMK-monumenten, het gaat voornamelijk om Laat Middeleeuwse huisplaatsen.

-Het plangebied bevindt zich midden in het AMK-monument 14631, een archeologisch monument van hoge archeologische waarde. Dit monument betreft de historische kern van het dorp Uitdam. De begrenzing van deze historische kern is bepaald op grond van de historische kaart uit 1849-1859. De archeologische waarde van historische kernen bestaat uit de reeds aangetroffen of te verwachten aanwezigheid, boven of onder de grond, van bouwhistorische resten en archeologische sporen en voorwerpen. Samen bevatten zij een veelheid aan historische informatie over de ouderdom en ruimtelijke ontwikkeling van de kern.

- 200 meter ten noordoosten van het plangebied bevindt zich AMK monument 14743. Het gaat hier om de resten van een dijk. De Waterlandse zeedijk beschermde Waterland tegen invloeden van de zee en levert zowel in wetenschappelijk-, cultuurhistorisch- en met name cultuurlandschappelijk opzicht een bijdrage aan de bewoningsgeschiedenis van het gebied.

- AMK monument 14625 bevindt zich 700 meter zuidwestelijk van het plangebied. Op dit terrein bevinden zich de resten van een dijk. De Durgerdammerdijk en Uitdammerdijk maken deel uit van de Waterlandse Zeedijk en leveren zowel in wetenschappelijk-, cultuurhistorisch- en met name cultuurlandschappelijk opzicht een bijdrage aan de ontginnings- en bewoningsgeschiedenis van het gebied.

- AMK monument 6689, op 300 meter ten zuidwesten van het plangebied, betreft een terrein met sporen van acht huisplaatsen. Deze maken deel uit van 31 huizen, die hier tussen 1739 en circa 1810 werden afgebroken. De diepteligging van de overblijfselen varieert van direct onder de grasmat tot meer dan 0.4 meter onder het maaiveld. De archeologische sporen bestaan onder meer uit oude funderingen, ophogingslagen en afgedankt huisraad. Omdat ze een bijdrage leveren aan de bewoningsgeschiedenis van het gebied, wordt in principe behoud van dit terrein nagestreefd.

- De overige AMK monumenten (6661, 6662, 6685, 6695, 6686, 6634, 6635, 6637, 6636, 6687, 6638, 6688 en 6639) betreffen allemaal terreinen met laatmiddeleeuwse huisplaatsen (terpen). In de meeste gevallen zijn er funderingen en ophogingslagen aangetroffen. Omdat ze een bijdrage leveren aan de bewoningsgeschiedenis van het gebied, wordt in principe behoud van deze locaties nagestreefd.

2.6.2 Onderzoeken

Binnen een straal van 1 km om het plangebied is een aantal onderzoeken genoemd in Archis (bijlage 5). Het gaat met name om bureauonderzoeken en booronderzoeken. Bij een deel hiervan ontbreken de inhoudelijke gegevens. Deze onderzoeken worden hier niet nader besproken.

-Onderzoeksnummer 2427216100 (op ca. 80 meter ten noordoosten van het plangebied) uit 2013 betreft een bureauonderzoek uitgevoerd door Bureau voor Archeologie. Dit onderzoeksgebied ligt aan de voormalige zeedijk van de Zuiderzee in de historische kern van Uitdam. De natuurlijke afzettingen in de ondergrond bestaan waarschijnlijk uit veen. De dijk maakt deel uit van de Waterlandse dijkkring die in de 12^e eeuw is voltooid. Het is mogelijk dat er al vanaf het begin van ontstaan van de Waterlandse dijkkring in de Late Middeleeuwen langs deze voormalige zeedijk is gewoond. Dit is in ieder geval zo vanaf de 17^e eeuw. In het plangebied bevinden zich daarom mogelijk resten van de bewoning uit de Late Middeleeuwen en (waarschijnlijker) resten van bewoning uit de Nieuwe tijd tot aan ca. 1800. Archeologische resten kunnen aanwezig zijn vanaf het maaiveld tot ca. 2 m diep.

- Onderzoeksnummer 2353336100, op ca. 350 ten noorden van het plangebied, betreft een bureauonderzoek uitgevoerd door ARC in 2011. De onderzoekslocatie ligt in het westelijke veengebied, een gebied dat vanaf de 10^e eeuw ontgonnen is. Vanaf dit moment vindt er ook bewoning op terpen plaats in dit gebied. Door de uitbreiding van de Zuiderzee ontstonden in het veengebied grote meren, die later zijn ingepolderd. Uit het onderzoek blijkt dat de locatie in ieder geval in 1832 en 1900 onbebouwd was. Door de ligging van dit gebied in een ontgonnen veenvlakte, is er een lage trefkans op archeologische resten tot aan de Vroege Middeleeuwen. In de omgeving zijn wel waarnemingen vanaf de Late Middeleeuwen bekend. Gezien de gemeentelijke beleidsadvieskaart en hoogtekaart van Nederland wordt er geen terp verwacht. Hierdoor geldt ook voor de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd een lage trefkans.

- Onderzoeksnummer 2327376100, op ca. 450 ten noorden van het plangebied, betreft een bureau- en booronderzoek uitgevoerd door de Steekproef in 2011. Het onderzochte plangebied is ongeveer anderhalve hectare groot en is gelegen nabij de historische kern van Uitdam. Het is bekend dat er in de omgeving vondsten gedaan zijn daterend uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd. Uit het onderzoeksgebied zelf zijn echter geen vondsten bekend. Op de IKAW heeft het terrein een lage trefkans op archeologische waarden, waarbij er een mogelijkheid bestaat op het aantreffen van resten vanaf de

Archeologisch bureauonderzoek aan de Uitdammer Dorpsstraat 29 in Uitdam

Romeinse tijd. Het bureauonderzoek sluit de aanwezigheid van materiaal en grondsporen vanaf de Romeinse tijd en (voornamelijk) vanaf de Late Middeleeuwen niet uit. De verstoringen in de bodem zijn beperkt. Ook een huisplaats zoals de vele AMK monumenten in de buurt (zie hierboven) is niet uit te sluiten. Tijdens het boren bleek de bodem redelijk intact te zijn. De bouwvoor bestaat uit een laag veraard veen, gevolgd door veen. Dit veenpakket heeft een dikte van minimaal vier meter. In het veenpakket zijn in een aantal boringen dunne kleilaagjes aangetroffen, het gaat hier echter niet om cultuurlagen of andere archeologische indicatoren.

– Onderzoeksnummer 2450155100 (aangevuld door onderzoeksnr. 2378009100) betreft een archeologisch en cultuurhistorisch bureauonderzoek ten behoeve van de onderbouw van de Milieueffectrapportage (MER) van de dijkversterking Hoorn-Amsterdam. Het is een grootschalig onderzoek waarbij met de zeebodem, vlak naast de zeedijk tussen Amsterdam en Hoorn, is afgezocht met een sonar. Voor het plangebied is dit onderzoek weinig relevant. Wat wel duidelijk wordt is dat er vlak buiten de zeedijk, langs Uitdam en de Uitdammer Die, relatief veel sonarcontacten waargenomen zijn met een hoge archeologische verwachting. Het gaat hierbij voornamelijk om rijen paaltjes. Geconcludeerd wordt dat Uitdam een hoge archeologische verwachting kent, enerzijds omdat het een historische woonkern is en anderzijds omdat deze gelegen is op een zeedijk.

– Onderzoeksnummer 2475663100 betreft een grootschalig bureauonderzoek naar de zeebodem van het Markermeer en het IJmeer. Dit onderzoek loopt al sinds 2012 (verwachte einddatum 2039) en wordt uitgevoerd door het RCE, richt zich o.a. op prehistorische resten onder de jongste kleiafzettingen op de zeebodem. Hiernaast worden ook alle jongere resten tot aan de tweede wereldoorlog in kaart gebracht. Omdat het onderzoek zich puur op de zeebodem richt, maar ook omdat het onderzoek nog loopt, is dit onderzoek weinig relevant voor ons plangebied.

– Onderzoeksnummer 2082901100 betreft een onderzoek naar de effecten van grondwaterpeilverlaging voor de conservering van archeologisch waardevolle terreinen binnen de ruilverkavelingsgebieden Waterland (veenterpen) en Limmen-Heiloo. De waterhuishoudings situatie van verschillende terpen is gemonitord (ca. 50 terpen in Waterland Midden). Dit onderzoek levert geen relevante data op voor het plangebied, zeker omdat de dichtstbijzijnde onderzochte terp op 1 km afstand van het plangebied ligt.

– Onderzoeksnummer 4017205100 betreft een geofysisch onderzoek in het Markermeer door Periplus Archeomare. Het onderzoek is in oktober 2016 gestart en eind december 2016 was de verwachte einddatum. Het onderzoek is echter nog niet afgemeld en een rapport is niet te vinden. Daarom is besloten dit onderzoek niet verder te bespreken.

– Onderzoeksnummer 2414937100 (op ca. 380 meter ten noordwesten van het plangebied) betreft een bureauonderzoek dat in 2013 is uitgevoerd door RAAP Archeologisch Adviesbureau. Het rapport is echter niet te verkrijgen en verdere informatie ontbreekt. Daarom is besloten dit onderzoek niet verder te bespreken.

2.6.3 Waarnemingen en vondstmeldingen

Binnen een straal van ca. 1 km om het plangebied zijn geen vondsten of waarnemingen gemeld in Archis.

2.7 Verwachtingsmodel

Op grond van de geomorfologische gesteldheid van het plangebied, de reeds bekende archeologische waarden en de historische ontwikkeling kunnen archeologische resten worden verwacht uit met name de Nieuwe Tijd. De verwachting voor resten uit deze periode is hoog. Eventuele resten zullen waarschijnlijk bestaan uit huisplaatsen, funderingen, erfscheidingen, ophooglagen en afvalkuilen. Deze kunnen al dicht onder het maaiveld worden aangetroffen.

Ook is er kans op resten uit de Late Middeleeuwen, de dijkkring waarop het plangebied zich bevindt stamt immers uit de 12^e eeuw. Hoewel niet zeker is vanaf wanneer de eerste bewoning op de dijk verscheen, weten we wel dat Uitdam in ieder geval in de 13^e eeuw al bestond. Dankzij de kaart van van Berckenrode weten we in ieder geval zeker dat de dijk al bewoond was in de 17^e eeuw. Voor het plangebied zelf weten we, dankzij de kadastrale minuut, dat dit terrein 200 jaar geleden bebouwd was.

Resten uit andere periodes dan de hierbovengenoemde periodes zijn onwaarschijnlijk.

3. Samenvatting en advies

In september 2017 is, in opdracht van dhr. Loren Kruseman, door Archeologenbureau Argo een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd op het terrein aan de Uitdammer Dorpsstraat 29 te Uitdam in de gemeente Waterland. Het onderzoek is op zorgvuldige wijze uitgevoerd conform de richtlijnen van de vigerende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 4.0). De aanleiding tot het bureauonderzoek werd gevormd door geplande bodemverstorende werkzaamheden die een bedreiging vormden voor eventueel aanwezige archeologische waarden. Het doel van het onderhavige onderzoek was het verwerven van informatie aan de hand van bestaande bronnen over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen het plangebied. Uit het onderzoek is gebleken dat in het plangebied een kans bestaat op het aantreffen van archeologische resten uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd. Deze resten kunnen zich al vlak onder het maaiveld bevinden. Er wordt dan ook geadviseerd een vervolgonderzoek uit te voeren in de vorm van een booronderzoek. Het voornaamste doel zal zijn eventuele (sub)recente verstoringen in kaart te brengen.

De beslissing om bovenstaand advies al dan niet over te nemen (een selectiebesluit) dient door de bevoegde overheid, de gemeente Waterland, te worden genomen.

4. Literatuur

Bartels, M. & B. van Sprew, 2014. Een spiegel van water, dijk en land. Archeologisch bureauonderzoek ten behoeve van de Milieueffectrapportage (M.E.R.) van de dijkversterking Hoorn-Amsterdam. *West-Friese Archeologische Rapporten 69*. Hoorn.

Boer, A. De, 2013. Dorpsstraat 19, Uitdam, gemeente Waterland: een bureauonderzoek. *Bureau voor Archeologie Rapport 2013.40*. Utrecht.

Bos, J.M., 1988. Landinrichting en archeologie: het bodemarchief van Waterland. *Nederlandse Archeologische Rapporten 6*, ROB. Amersfoort.

Dijk, D.A., J. Bolhuis & drs. C. Tulp, 2011. Uitdam, Praktijkproef Dijk op Veen Gemeente Waterland (N.H.) Een Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek. *Steekproefrapport 2011-05/04*. Zuidhorn.

Exaltus, R.P. & C.M. Soonius, 1994. Bescherming antropogeen waardevolle terreinen t.b.v. de uitvoering bijdragenregeling bodembeschermingsgebieden. Opstartnotitie t.b.v. het deelproject: Waterland onderzoeksfase eerste jaar. *RAAP-rapport 91*. Amsterdam.

Gemeente Waterland, 2011. *Archeologienota Waterland 2011*.

Gemeente Waterland, 2011. *Beleidskaart Archeologie*.

Houkes, M.C., R. van Lil, S. van den Brenk & M. Manders, 2014. *Het Markermeer en IJmeer in beeld. De ontwikkeling van een archeologische kaartenset voor de waterbodem*. RCE. Amersfoort.

Médard, A., 2017. Archeologisch bureauonderzoek aan de Drs. J. van Disweg 4 te Broek in Waterland. *Argo 112*. Zaandam.

N.N., 2016. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 4.0*.

Verboom-Jansen, M., 2001. Een archeologisch bureauonderzoek aan de Zeedijk1 te Uitdam, gemeente Waterland (NH). *ARC-Rapporten 2011-159*. Geldermalsen.

BIJLAGE 1. Traject archeologische monumentenzorg: stappenplan

In het "stappenplan archeologie" wordt aangegeven welk traject bij planvorming bewandeld moet worden als het gaat om het inpassen van archeologische waarden en verwachtingen. Het is van groot belang om in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming rekening te houden met de archeologische waarden en verwachtingen en wel voordat men aanvangt met de globale invulling van een plangebied. Het stappenplan gaat uit van een brede inventarisatie van wat er bekend is over de archeologische waarden. Op basis daarvan wordt zeer gericht ingezoomd op voor het plan(gebied) relevante archeologische informatie. Na iedere stap wordt beredeneerd gekozen voor meer diepgaand onderzoek op specifieke plekken, zodat uiteindelijk voldoende bekend is over aanwezige vindplaatsen om gemotiveerde afweging in het ruimtelijkenordeningsproces te kunnen maken.

I. Bureauonderzoek

Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie - aan de hand van bestaande bronnen - over bekende of verwachte archeologische waarden binnen of relevant voor het plangebied. Daarnaast moet het bureauonderzoek inzicht bieden in eventueel benodigd inventariserend onderzoek (stap II, zie onder). Een bureauonderzoek bestaat uit een archief- en literatuuronderzoek van archeologische en bodemkundige gegevens die bij RACM, provincie, gemeente en/of andere instanties (b.v. universiteiten, musea) bekend zijn over het betreffende gebied. Het Bureauonderzoek dient de volgende aspecten te behandelen:

- aangeven wat de aanleiding is voor het bureauonderzoek en om welk gebied het gaat. Dit in verband met het bepalen van het onderzoekskader;
- beschrijven van het huidige gebruik van de locatie op basis van beschikbare relevante gegevens;
- beschrijven van het historische grondgebruik of de historische ontwikkeling van het gebied op basis van geofysische, fysische en historisch-geografische gegevens ;
- een korte impressie over de ontstaansgeschiedenis van het landschap ;
- een impressie van de bewoningsgeschiedenis;
- beschrijven bekende archeologische waarden ;
- archeologisch waardevolle terreinen zoals deze zijn opgenomen in het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de RACM. Dezelfde terreinen zijn tevens opgenomen op de Archeologische Monumentenkaarten (AMK) van de provincies. Archeologisch waardevolle terreinen genieten wettelijke bescherming (ex artikel 3 en 6 van de Monumentenwet) of dienen een planologische bescherming te krijgen binnen het bestemmingsplan;
- archeologische vindplaatsen zoals deze in het Centraal Archeologisch Archief (CAA) van de RCE aanwezig zijn. Clustering van vindplaatsen kan wijzen op de aanwezigheid van bewoningssporen uit het verleden;
- beschrijven van de archeologische verwachtingen en opstellen van een gespecificeerd en onderbouwd verwachtingsmodel van de verwachte archeologische waarden:
- aan de hand van de door de RACM ontwikkelde Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden. Gebieden met een hoge of middelhoge archeologische verwachtingswaarde of trefkans komen in ieder geval voor een nader archeologisch onderzoek in aanmerking;
- aan de hand van een meer gedetailleerde provinciale c.q. gemeentelijke verwachtingskaart;
- rapportage met daarin advisering ten behoeve van het vervolgetraject gerelateerd aan de verschillende stadia van het planvormingsproces.

II. Inventariserend veldonderzoek (IVO)

Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het zeer gericht aanvullen en toetsen van de uitkomsten van het bureauonderzoek. Stapsgewijs wordt bekeken óf er archeologische waarden aanwezig zijn en zo ja, wat dan de aard, karakter, omvang, datering, gaafheid, conservering en relatieve kwaliteit is. Ten behoeve van een IVO dient een Programma van Eisen (PvE) opgesteld te worden. In principe wordt het IVO uitgevoerd op basis van een Plan van Aanpak (PvA). Het onderzoek kan bestaan uit de volgende methoden:

- non-destructieve methoden: geofysische methoden (elektrische, magnetische en elektromagnetische methoden eventueel in combinatie met remote sensing technieken);
- weinig destructieve methoden: oppervlaktekartering, booronderzoek, sondering (putjes van maximaal een vierkante meter);
- destructieve methoden: proefsleuven.

Welke methoden (kunnen) worden ingezet hangt af van de locatie en vraagstelling. De onderbouwing voor de in te zetten methoden is in het bureauonderzoek gegeven. Een inventariserend veldonderzoek moet leiden tot een waardering en een archeologisch inhoudelijk selectieadvies.

Bij weinig destructieve methoden gaat het om oppervlaktekartering en booronderzoek. Dit houdt in dat het plangebied wordt gekarteerd door middel van het "belopen" van akkers en weilanden, waarbij gezocht wordt naar aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden. Daarnaast wordt door middel van boringen onderzocht hoe het staat met de bodemopbouw, en of er archeologische lagen of indicatoren te onderscheiden zijn. De aangetroffen vindplaatsen kunnen vervolgens nader bekeken worden met een meer diepgaand booronderzoek. Dit levert nadere informatie over de omvang en waardering op. Soms is het nodig om in dit stadium proefputjes te graven.

Een proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd indien uit de minder destructieve onderzoeksmethoden is gebleken dat er in een plangebied waardevolle archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Door middel van het graven van een aantal proefsleuven kunnen de exacte begrenzing, de datering en de graad van conservering van een vindplaats worden onderzocht. Uit het proefsleuvenonderzoek moet blijken of een vindplaats behoudenswaardig of zelfs beschermenswaardig is. Is dit het geval, dan zal bekeken moeten

Archeologisch bureauonderzoek aan de Uitdammer Dorpsstraat 29 in Uitdam

worden of de vindplaats ingepast kan worden in het plan. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat in eerste instantie uit van behoud van het bodemarchief in situ (ter plekke in de bodem).

Eventueel: III. Opgraven ofwel archeologisch vervolgonderzoek

Indien het niet mogelijk is een 'behoudenswaardige of beschermenswaardige' vindplaats in situ te bewaren, zal het hier aanwezige bodemarchief voor het nageslacht bewaard dienen te worden door middel van een vlakdekkend onderzoek. Alleen dan is deze stap (stap III) noodzakelijk.

Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort.

BIJLAGE 2. Tabel archeologische en geologische perioden

Archeologische periode	Tijd (jaren BP)***	Geochronologisch Tijdperk*	Geochronologische Tijd**	Tijd (jaren BP)***
Nieuwe tijd	0-450	Holoceen	Subatlanticum	0-2.400
Late Middeleeuwen	450-900			
Vroege Middeleeuwen	900-1.500			
Laat-Romeinse tijd	1.500-1.620			
Midden-Romeinse tijd	1.620-1.880			
Vroeg-Romeinse tijd	1.880-1.962			
Late IJzertijd	1.962-2.200		Subboreaal	2.400-5.660
Midden IJzertijd	2.200-2.450			
Vroege IJzertijd	2.450-2.750			
Late Bronstijd	2.750-3.050			
Midden Bronstijd	3.050-3.750			
Vroege Bronstijd	3.750-3.950			
Laat Neolithicum	3.950-4.800		Atlantisch	5.660-9.220
Midden Neolithicum	4.800-6.150			
Vroeg Neolithicum	6.150-7.250		Boreaal	9.220-10.640
Laat Mesolithicum	7.250-8.800		Preboreaal	10.640-11.650
Midden Mesolithicum	8.800-9.450	Pleistoceen	Weichselien	11.650-116.000
Vroeg Mesolithicum	9.450-11.150		Eemien	116.000-128.000
Laat Paleolithicum	11.150-36.950		Saalien	128.000-238.000
Midden Paleolithicum	36.950-301.950		Oostermeer	238.000-243.000
			Onbenoemd	243.000-324.000

* Blauw = relatief koud klimaat / Roze = relatief warm klimaat
** Donkerblauw = relatief nat klimaat / Groen = relatief droog klimaat
*** BP = Before Present (Engels voor: vóór heden) is een aanduiding bij het meten van tijd. Met heden wordt het jaar 1950 bedoeld. 100 jaar BP is dus 100 jaar voor 1950, oftewel in het jaar 1850 na Chr.

BIJLAGE 3. Afkortingenlijst

AMK Archeologische Monumenten Kaart

Archis ARCheologisch InformatieSysteem: Geografisch InformatieSysteem met archeologische databank van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE). Bevat veelheid aan gegevens omtrent eerder verricht onderzoek en vondstmeldingen in het onderzoeksgebied.

ASB Archeologische Standaard Boorbeschrijving.

C14 Koolstof (radioactieve isotoop), gebruikt voor datering.

CAA Centraal Archeologisch Archief.

CHS Cultuurhistorische Hoofdstructuur.

CIS Centraal Informatie Systeem.

CMA Centraal Monumenten Archief.

GIS Geografische InformatieSystemen.

GPS Global Positioning System.

IKAW Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden.

IVO Inventariserend Veld Onderzoek.

KICH Kennis Infrastructuur CultuurHistorie. Geografisch InformatieSysteem met cultuurhistorische databank met gegevens van drie kennisinstituten op het gebied van cultuurhistorie. Dit zijn de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de Directie Kennis van het ministerie van LNV en Alterra (Wageningen Universiteit en Research centrum).

KLIC Kabel- en Leidingen InformatieCentrum.

KNA Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Op basis van het Verdrag van Malta (Valletta) moet ook in Nederland archeologisch onderzoek aan kwaliteitscriteria voldoen. Net als bij het milieuhygiënische bodembeheer werkt de archeologische sector met een erkenningensysteem (vergunningverlening) en met een op private leest geschoeide kwaliteitsborging, de KNA maakt daar onderdeel van uit.

NAP Normaal Amsterdams Peil (=officieel peilmerk).

NOAA Nationale Onderzoeks Agenda Archeologie.

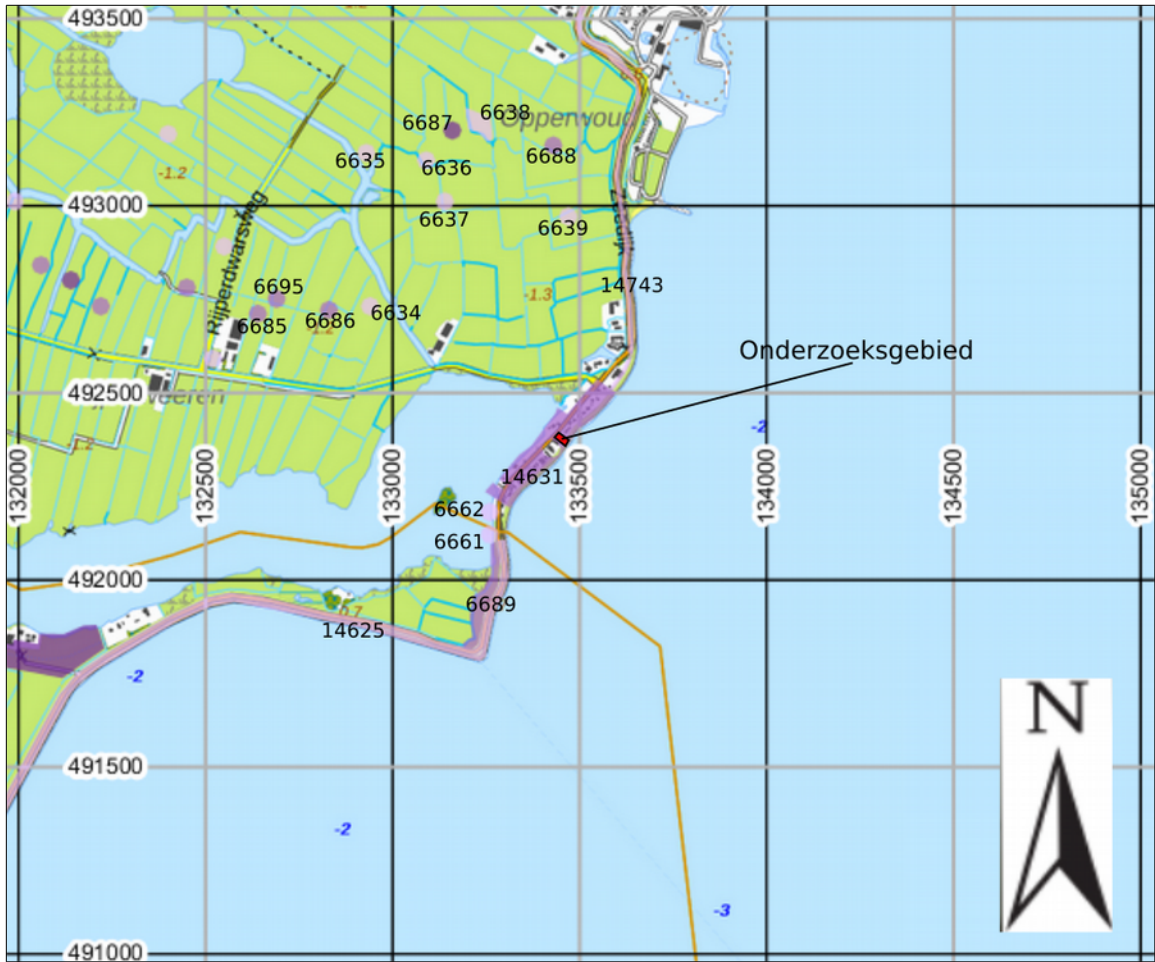
PvA Plan van Aanpak.

PvE Programma van Eisen.

RCE Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

WAMZ Wet op de Archeologische MonumentenZorg.

BIJLAGE 4. Monumenten op Archis

BIJLAGE 5. Onderzoeken op Archis

